

Hvem holder høyreekstremismen tilbake?

● Om dette notatet

Dette notatet er utarbeidet av fagpolitisk enhet ved Antirasistisk Senter, med utgangspunkt i forskningsantologien *Høyreekstremisme i Norge etter 22. juli*, utgitt av Universitetsforlaget i juni 2026. Denne antologien omtales i dette notatet som “boka”.

Notatet undersøker hvordan bokas forskningsfunn kan forstås i lys av det antirasistiske arbeidet, med særlig vekt på hvilken betydning sivilsamfunnets motstand, antirasistisk mobilisering og forebyggende innsats har for høyreekstremismens handlingsrom.

Formålet er å bidra til en bredere faglig diskusjon om hvordan høyreekstremisme ikke bare kan forstås og forklares, men også motvirkes.

Analyse og tekst:

Sofia Rana, rådgiver på høyreekstremisme, og Maria Wasvik, faglig leder ved Antirasistisk Senter.

Redaktør:

Umar Ashraf, daglig leder ved Antirasistisk Senter.

Foto: Antirasistisk Senter

● Innledning

I boka *Høyreekstremisme i Norge etter 22. juli* som kom ut i juni 2026, undersøker C-REX-forskere miljøene, ideene og menneskene som driver høyreekstremismen fram. De gir svar på mye av det vi trenger å forstå: hvordan ideene spres, hvordan miljøene fungerer, og hvorfor det er vanskelig å forutsi hvem som vil bruke vold. Men boka etterlater også et spørsmål som er av særlig interesse for oss som arbeider mot rasisme: Hva er det som holder høyreekstremismen tilbake?

Vi ønsker oss en mer systematisk undersøkelse av effekten av motstand på høyreekstremismens handlingsrom.

For å kunne stille det spørsmålet, må vi begynne med det boka faktisk undersøker: Hva er høyreekstremisme, og hvordan virker den i det norske samfunnet? Her utfordrer forskerne forestillingen om at dette først og fremst handler om noen få voldelige personer og miljøer som politi og PST må håndtere.

Det er lett å snakke om høyreekstremisme som om det først og fremst handler om noen få ekstreme miljøer, noen få voldelige personer og et sikkerhetsproblem som politi og PST må håndtere. Denne boka viser hvorfor det blir for enkelt.

● Mer enn en sikkerhetstrussel

Et av grepene vi særlig setter pris på i boka, kommer allerede i definisjonen av høyreekstremisme. Forfatterne velger bevisst en bredere forståelse enn PSTs, der ekstremisme først og fremst avgrenses gjennom aksept for politisk vold. Det er en forståelse Antirasistisk Senter lenge har ment er nødvendig.

PST opererer med en snevrere definisjon for det er sikkerhetstjenestens oppgave å identifisere trusler mot samfunnssikkerheten, ikke å ta stilling til ulike politiske oppfatninger og ideologier. Men dersom høyreekstremisme bare defineres gjennom eksplisitt vilje til vold, risikerer man å overse selve innholdet i det politiske prosjektet.

En bevegelse kan for eksempel ønske omfattende deportasjoner, frata minoriteter like rettigheter eller bygge et samfunn der tilhørighet og rettigheter bestemmes av etnisitet, samtidig som den insisterer på at dette skal skje på en "demokratisk" måte og uten vold. Men det er vanskelig å se for seg hvordan slike endringer skal gjennomføres dersom menneskene som rammes, ikke frivillig godtar dem. På et tidspunkt må tvang, og også da vold, bli et virkemiddel.

Derfor kan ikke viljen til selv å begå eller eksplisitt støtte vold være det eneste kriteriet for om en ideologi er høyreekstrem. Man må også spørre hva slags samfunn den ønsker å skape, hvem som skal ha fulle rettigheter i dette samfunnet, og hva som skal skje med dem som defineres utenfor fellesskapet.

Her mener vi boka treffer noe viktig: Høyreekstremisme må forstås både gjennom virkemidlene den aksepterer og gjennom det politiske målet den søker å realisere.

Denne bredere forståelsen får også betydning for hvordan høyreekstremismens utbredelse og organisering analyseres. Oppmerksomheten rettes da ikke bare mot avgrensede voldelige miljøer, men også mot forbindelsene mellom ulike aktører som formidler og videreutvikler ekskluderende ideer. Bokas beskrivelse av høyreekstremismen som et landskap er særlig nyttig i denne sammenhengen.

I den ene enden finnes en liten gruppe mennesker som aksepterer eller utøver vold. Rundt disse finnes et bredere lag av befolkningen med ekskluderende nasjonalistiske og i deres øyne systemkritiske holdninger.

Mellom disse finnes nettaktivister, ytre høyre influensere, alternative medier, organiserte miljøer og mer ressurssterke støttespillere. Alle disse er ikke høyreekstreme på samme måte, og det går heller ingen rett linje fra innvandringsskepsis til terror. Tvert imot viser flere av kapitlene hvor dårlig slike lineære radikaliseringsmodeller fungerer. Men ideer, fiendebilder og politiske fortellinger kan bevege seg mellom ulike deler av dette landskapet og få svært forskjellige uttrykk.

Når vi ser ideene, aktørene og forbindelsene mellom dem i sammenheng, blir det tydelig hvorfor høyreekstremismens betydning ikke kan vurderes ut fra størrelsen på de voldelige miljøene alene. Boka skiller mellom høyreekstremisme som en begrenset, men alvorlig sikkerhetstrussel og som en bredere samfunnsutfordring. Dette skillet er viktig for å forstå situasjonen i Norge.

Sammenlignet med flere andre europeiske land beskriver boka Norge som preget av mindre organisert høyreekstrem vold og relativt svak gatemobilisering. Samtidig viser terrorangrepet 22. juli, terrorangrepet i Bærum og drapet på Tamima Nibras Juhar hvor omfattende skade enkeltaktører kan påføre samfunnet.

Men hvis vi bare ser etter framtidige terrorister, overser vi ganske mye annet. Sikkerhetsperspektivet fanger bare deler av utfordringen. Ekskluderende ideer kan påvirke minoriteters trygghet, tilhørighet og mulighet til demokratisk deltakelse også når de ikke fører til vold.

Forskerne Nina Høy-Petersen og Uzair Ahmed anvender begrepet "antimuslimsk rasisme" i et kapittel som belyser en sentral del av denne bredere samfunnsutfordringen. Antimuslimsk rasisme, ekskluderende nasjonalisme, konspirasjonstenkning og mistillit til demokratiske institusjoner finnes også utenfor organiserte høyreekstreme miljøer. Slike forestillinger kan snevre inn hvem som anerkjennes som likeverdige deltakere i fellesskapet, og bidra til at minoriteter og de som forsvaret deres rettigheter, framstilles som trusler mot samfunnet.

**KAMP
MOT ALL
RASISME**

**INGEN
NAZISTER
I VÅRE
GATER**

**INGEN
NAZISTER
I VÅRE
GATER**

**KAMP
MOT ALL
RASISME**
INTERNASJONALESOSIALISTER

● Et uavsluttet oppgjør etter 22. juli

Dette viser også hvorfor oppgjøret etter 22. juli fortsatt er uavsluttet. Skillet mellom voldshandlingene og forestillingene som legitimerer dem, er også relevant her. Fordømmelsen av terroren innebærer ikke nødvendigvis et tilsvarende oppgjør med alle fiendebildene som inngikk i terroristens verdensbilde.

Det norske samfunnet tok et sterkt moralsk oppgjør med terroren. Breivik-navnet er fortsatt en belastning for norske høyreekstreme, og åpen støtte til vold har høy sosial og politisk kostnad. Boka viser hvordan de selv opplever koblingen til 22. juli som noe de må distansere seg fra eller forklare bort. Samtidig lever deler av tankegodset i høyeste grad videre. Forestillingen om den multikulturelle eliten som har sviktet «folket», om muslimer som en grunnleggende trussel, om innvandring som et eksistensielt spørsmål og om politiske og journalistiske institusjoner som del av et korrupt system, forsvant ikke etter 22. juli 2011.

Det betyr ikke at alle som uttrykker slike holdninger kan eller bør plasseres i samme kategori som organiserte fascister. Boka er selv tydelig på at brede nasjonalistiske og populistiske holdninger må skilles fra eksplisitt høyreekstremisme og støtte til vold. Det skillet er viktig. Hvis alle former for innvandringsmotstand eller systemkritikk omtales som ekstremisme, blir analysen dårligere og det demokratiske rommet trangere.

Men det motsatte problemet finnes også: at vi bare blir opptatt av høyreekstremismen når den passerer terskelen til terror eller organisert nazisme.

For Antirasistisk Senter er dette kanskje den viktigste lærdommen fra boka. Kampen mot høyreekstremisme kan ikke reduseres til forebygging av vold.

● Når forebygging ikke er nok

Bokas del om forebygging viser godt hvor krevende det er å forutsi hvem som faktisk vil gå fra ekstreme holdninger til vold. Den viser også reelle dilemmaer knyttet til overvåkning, bekymringssamtaler og grensene mellom omsorg og kontroll. Det bør tas på alvor. Et demokrati som forsøker å forhindre enhver tenkelig risiko, kan ende med å svekke rettighetene det ønsker å beskytte.

Disse dilemmaene viser behovet for et rettssikkert forebyggingsapparat. Samtidig reiser bokas vektlegging av offentlige tjenester et annet spørsmål: Hvilke sider ved høyreekstremismen kan møtes gjennom individuell oppfølging, og hvilke krever politisk motstand?

Kommunale tjenester, skole, politi, PST, barnevern, helsevesen og mentorordninger er viktige. Men de kan ikke løse et politisk problem alene. En voksen, ressurssterk person som bygger et muslimfiendtlig nettsted, organiserer en rasistisk bevegelse eller bidrar til å normalisere ideer om at deler av befolkningen egentlig ikke hører hjemme her, trenger ikke være sosialt marginalisert, psykisk syk eller på vei mot terror. Det er ikke nødvendigvis et individ som skal «følges opp». Det er en politisk aktør som må møtes politisk.

● Hva betyr motstanden?

Kapittelet i boken om motmobilisering åpner for å undersøke nettopp denne politiske responsen. Studien av motstanden mot SIAN viser hvordan ulike deler av sivilsamfunnet har mobilisert mot høyreekstreme gateaksjoner.

Dette kapittet viser at høyreekstreme gateaksjoner nesten alltid møter motstand, og at denne motstanden over tid har blitt bredere. Fra mindre aktivistmiljøer har fagbevegelsen, antirasistiske organisasjoner, ungdomspartier, tros- og livssynssamfunn og lokale politiske koalisjoner kommet tydeligere inn. Direkte konfrontasjon har vært den vanligste strategien, men også avstandsmarkering og bevisst ignorering har blitt brukt. Det finnes ingen enkel fasit på hvilken strategi som alltid er riktig til enhver situasjon.

SIAN har bevisst brukt provokasjoner for å få oppmerksomhet og framprovosere reaksjoner som kan brukes i deres egen propaganda. Noen ganger kan det være klokt å nekte dem den dramaturgien. Andre ganger er det avgjørende at de ikke får stå uimotsagt.

Diskusjonen om motmobilisering handler imidlertid ikke bare om hvilken strategi som er hensiktsmessig ved hvert enkelt tilfelle. Den reiser også spørsmål om motstandens langsiktige betydning for høyreekstreme aktørers mulighet til å rekruttere, organisere seg og oppnå legitimitet.

Et relevant spørsmål er derfor om motmobilisering kan bidra til å forklare den svake organiserte høyreekstreme gatemobiliseringen i Norge.

Boka viser at det finnes langt flere mennesker som deler deler av SIANs verdensbilde enn de få som faktisk går ut og demonstrerer sammen med organisasjonen. Samtidig er gatemobiliseringen deres liten og fragmentert. Det kan være mange årsaker til dette. Noen av organisasjonene er preget av splittelser og dårlig organisering. Men vi bør heller ikke undervurdere betydningen av at høyreekstreme aktører faktisk møter motstand.

Når hundrevis av mennesker møter opp mot en håndfull rasister, handler det ikke bare om å overdøve dem. Det handler om å vise hvor samfunnets grenser går. Det handler om å vise dem som rammes av rasismen at de ikke står alene. Og det handler om å gjøre det mindre attraktivt og mer sosialt kostbart å organisere seg rundt rasisme.

Motmobiliseringens betydning kan heller ikke vurderes utelukkende ut fra hvordan den påvirker høyreekstreme organisasjoner og hvordan de bruker motmobiliseringene til egen propaganda. Den handler også om muligheten til å delta i offentligheten og utfordre budskap som rammer ens egen tilhørighet og rettigheter. Det er også demokratisk deltakelse.

I debatten om motdemonstrasjoner har ytringsfriheten ofte blitt behandlet som SIANs rett til å stå på torget og spre sitt budskap. Men ytringsfriheten tilhører også ungdommen som ønsker å stille seg på den andre siden av politisperringene og si imot. Å be minoritetsungdom holde seg hjemme for å unngå konflikt kan i enkelte situasjoner være velment og taktisk klokt. Men hvis svaret alltid er at de som rammes av rasismen skal trekke seg unna, risikerer vi å gjøre dem til passive mottakere av demokratiet i stedet for aktive deltakere i det.

FO

Oslo

SMASHBURGER

THIS IS WHAT
ANTIFA LOOKS LIKE

BYGNINGSARBEIDERNES
FAGFORENING
STIFTET
4.11.1882

LO
I
SLO
FEBRUAR 1920

Handel og Kontor
ershus
ai 19

● Hva holder høyreekstremismen tilbake?

Det er kanskje her vi mener boka kunne gått enda lenger. Selv om boka behandler motmobilisering, kunne dens betydning for høyreekstremismens handlingsrom vært undersøkt mer systematisk.

Vi etterlyser særlig mer kunnskap om og hvordan antirasistiske normer, organisert sivilsamfunn og lokal mobilisering kan begrense rekruttering og legitimering.

Boken viser svært godt hvordan mennesker kan bevege seg inn i høyreekstreme miljøer, hvordan ideologi og sosiale forhold virker sammen, hvordan staten forsøker å forebygge vold og hvordan høyreekstreme mobiliserer digitalt og fysisk.

Vi savner derimot de perspektiver som; Hva betyr sterke antirasistiske normer for høyreekstremismens mulighet til å vokse? Hvilken rolle spiller fagbevegelsen, sivilsamfunnet og lokale mobiliseringer? Hvordan kan organisasjoner løfte minoriteters erfaringer inn i en større politisk sammenheng? Og hvor mye betyr det at det fortsatt har en sosial kostnad å være åpent nazist? Ikke minst: Hva skjer når disse grensene svekkes?

Boka understreker selv at høyreekstremisme som samfunnsutfordring ikke kan møtes med sikkerhetstiltak alene. Den må også bekjempes som rasisme, dehumanisering og en gradvis undergraving av demokratiske normer.

Her mener vi det er nødvendig å gå et skritt videre. Det handler ikke bare om å forebygge radikaliserings hos enkeltpersoner, men også om å bygge politisk og sosial motmakt som hindrer høyreekstreme bevegelser i å vokse, organisere seg og normalisere sitt tankegodt.

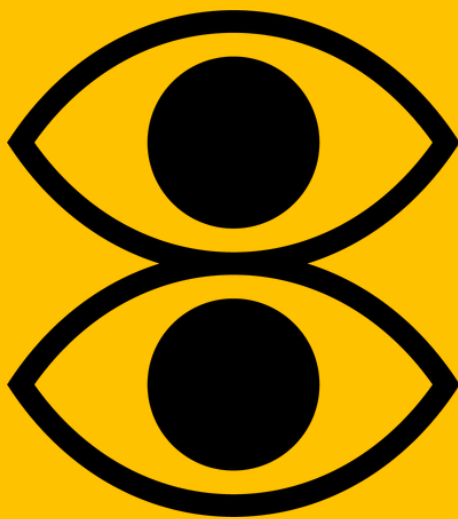
Slik motmakt kan verken vedtas i en handlingsplan eller overlates til PST. Den bygges gjennom sterke fellesskap, organisering og mobilisering. I skolen og lokalsamfunnet, på arbeidsplasser, i fagbevegelsen, i antirasistiske organisasjoner og minoritetsmiljøer, og gjennom brede politiske bevegelser som tar kampen også utenfor de etablerte institusjonene.

Femten år etter 22. juli står vi fortsatt overfor to oppgaver. Vi må forebygge vold fra den lille gruppen som utgjør en konkret sikkerhetstrussel. Samtidig må vi motarbeide ideene og fiendebildene som gir volden en politisk begrunnelse, og som også uten vold kan gjøre minoriteter mindre trygge og svekke demokratiet.

Det første krever et godt og rettssikkert forebyggingsapparat. Det andre krever et samfunn som organiserer motstand, setter grenser for rasismen og sørger for at høyreekstreme ideer ikke får definere hvem som hører til i fellesskapet.

Skal vi forstå høyreekstremismens handlingsrom, må vi også forstå betydningen av dem som organiserer seg mot den.

Antirasistisk Senter[®]

Storgata 25, 0184 Oslo +47 23 13 90 00. epost@antirasistisk.no